

2-е вид., перероб. і доп. – К., 2004.

3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. –2-ге вид., перероб. і доп./ за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – К., 2008.

4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 6-те вид., перероб. і доп. / за заг. ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К., 2009.

5. Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву / Б.С. Никифоров. – М., 1960.

6. Пионтковский А.А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву / А.А. Пионтковский. – М., 1961.

7. Глистин В.К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений (объект и квалификация преступления) / В.К. Глистин. – Л., 1979.

8. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны / Н.И. Коржанский. – М., 1980.

9. Тацкий В.Я. Объект и предмет преступления по советскому уголовному праву / В.Я. Тацкий. – Х., 1988.

10. Гавриш С.Б. Уголовно-правовая охрана природной сферы Украины. Проблемы теории и развития законодательства / С.Б. Гавриш. – Х., 1994.

11. Курс уголовного права. Общая часть : учебник / под ред. Н.Ф. Кузнецовой и И.М. Тяжковой. – Т.1: Учение о преступлении. – М., 1999.

12. Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / П.С. Матишевський. – К., 2001.

13. Фесенко Є.В. Цінності як об'єкт злочину / Є.В. Фесенко // Право України. – 1999. – № 6. – С. 75–78.

14. Новоселов Г.П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты / Г.П. Новоселов. – М., 2001.

15. Ємельянов В.П. Визначення об'єкта злочину в кримінально-правовій науці: дискусійні питання / В.П. Ємельянов // Вісник Запорізького юридичного інституту ДДУВС. – 2009. – № 2. – С. 125–135.

16. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України, схвалена постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 року № 3/97-ВР // ВВР України. – 1997. – № 10. – Ст. 85.

Надійшла до редакції 29.10.2012

Ю.Л. Іваненко

здобувач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.988

СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЮЮТЬСЯ СТОСОВНО ОСІБ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ БРОДЯЖНИЦТВОМ

Визначено та охарактеризовано спеціально-кримінологічні заходи віктимологічної профілактики злочинів, що вчиняються стосовно осіб, які займаються бродяжництвом.

Ключові слова: бродяжництво, віктимність, злочинність, жертва, віктимологічна профілактика, спеціально-віктимологічні заходи.

Определены и охарактеризованы специально-криминологические мероприятия виктимологической профилактики преступлений, которые совершаются в отношении лиц, занимающихся бродяжничеством.

Ключевые слова: бродяжничество, виктимность, преступность, жертва, виктимологическая профилактика, специально-виктимологические мероприятия.

In the articles certain and described measures of the special criminology of victimological prophylaxis of crimes, that is accomplished in relation to persons that engage in vagrancy.

Keywords: vagrancy; victimity; criminality; victim, victimological prophylaxis, measures of the special criminology.

Постановка проблеми. Проблеми протидії злочинам, що вчиняються стосовно осіб, які займаються бродяжництвом, в Україні залишаються досить актуальними. Через свою віктимну поведінку та незахищеність бродяги є потенційними жертвами злочинів. Якщо виходити з реалій сьогодення, вбачається, що захист потенційних і реальних жертв злочинів, до яких належать особи, які займаються бродяжництвом, зниження їх віктимізації найефективніше здійснювати за допомогою спеціально-кримінологічних заходів віктимологічної профілактики злочинів [6, с. 137].

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема віктимологічної профілактики злочинів присвячені роботи таких вчених-криміналістів, як: А.І. Алексєєв, В.В. Голін, А.Н. Джужа, О.Г. Кальман, В.Є. Квашиє, В.І. Полубінський, Д.В. Рівман, А.Л. Репецька, В.Я. Рибальська, В.А. Туляков, Л.В. Франко та ін.

Метою даної статті є визначення та характеристика спеціально-кримінологічних заходів віктимологічної профілактики злочинів, що вчиняються стосовно осіб, які займаються бродяжництвом.

Виклад основного матеріалу. На тлі загострення соціально-політичних проблем і протиріч, які виступають джерелом віктимізації українських громадян, зростає й криміногенна складова, викликана активізацією злочинності, що робить замах на права, свободи та інтереси особи. У своїй сукупності кримінальні процеси такого роду вражають різні соціальні прошарки і групи населення, одночасно стимулюючи зростання їх віктимологічного потенціалу. При цьому процес інтенсивної віктимізації населення відбувається не просто симетрично щодо криміногенних проявів – змінюється структура віктимності населення, трансформується та інтенсифікується його розподіл на соціальні групи, що зумовлює появу цілого комплексу негативних процесів. По-перше, це диференціація суспільства на соціальні класи і верстви, що проявляється для більшості громадян у зростанні соціальної незахищеності, маргінальності і десоціалізації, втраті соціальних орієнтирів. По-друге, різке зниження рівня життя населення, формування феномена хронічної бідності. По-третє, девальвація традиційних етично-правових цінностей та ідеалів. Ці та інші негативні процеси і явища за умови неефективності важелів державного управління призводять до розвитку такого соціально-негативного явища, як бродяжництво, інтенсивної віктимізації осіб, які займаються бродяжництвом, та розвитку злочинності за участю цих осіб, де бродяги виступають як злочинцями, так і жертвами злочинів [1, с. 53].

Особи, які займаються бродяжництвом, є громадянами України і згідно з Конституцією України є вільними, рівними у своїй гідності та правах, їх права і свободи є невідчужуваними та непорушними. Так само, як й інші громадяни нашої держави, вони мають право на соціальний захист та дотримання прав потерпілого при проведенні кримінального провадження, коли їм заподіяно шкоду [3].

Віктимологія даної категорії осіб полягає у тому, що зазвичай зі злочинців вони перетворюються на жертв злочину внаслідок яскраво виражених особистих негативних якостей та властивостей. Це виявляється в їх недовірливості, нестриманості, запальності, агресивності тощо. Зазначені особи часто використовуються для досягнення злочинної мети. Вони стають потенційними потерпілими з причин зловживання алкоголем, відсутності постійного місця проживання, втрати позитивних соціальних зв'язків, невизначеного майбутнього тощо. Вивчення особи, яка займається бродяжництвом, має велике значення для успішного вирішення завдань боротьби з цим явищем і, насамперед, для організації ефективної віктимологічної профілактики злочинів [7, с. 281].

Наукова інтерпретація віктимологічної профілактики злочинів перебуває у процесі свого становлення. Найбільш розвинута концепція належить Д.В. Ривману, який розглядає віктимологічну профілактику у комплексі, як систему, цілісний процес загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів, за допомогою яких здійснюється спеціалізований вплив на осіб з неправомірною, аморальною поведінкою, а також на фактори, які обумовлюють віктимність, пов'язану з подібною поведінкою, та на осіб, правомірна поведінка яких не менш віктимологічно небезпечна для них.

Важливість віктимологічної профілактики полягає в орієнтації практики на невикористані резерви, пов'язані з фактором жертви злочину. Віктимологічний аспект представлений в усіх компонентах профілактики злочинів, однак найбільше він виражений у спеціально-кримінологічній віктимологічній профілактиці. Адже здійснювати спеціально-кримінологічні заходи з використанням спеціальних засобів, можливостей, сил та методів можуть лише спеціальні суб'єкти.

Так, спеціальна віктимологічна профілактика складається з трьох основних компонентів:

- 1) загальної віктимологічної профілактики, яка включає в себе виявлення причин та умов вчинення злочинів, якщо вони пов'язані з особистістю та поведінкою потерпілих, усунення цих причин та умов;
- 2) індивідуальної віктимологічної профілактики, яка включає в себе:
 - а) виявлення осіб, які, судячи зі своєї поведінки чи сукупності особистісних характеристик, з найбільшою вірогідністю можуть стати жертвами злочинів;
 - б) організацію щодо цих осіб заходів забезпечення особистої безпеки;
- 3) невідкладної віктимологічної профілактики, яка включає в себе профілактику конкретних злочинів, що готуються, з використанням захисних ресурсів потенційної жертви, а також тактичних можливостей, які виникають при організації профілактичної роботи.

У тактико-організаційному плані віктимологічно-профілактичний вплив здійснюється також в процесі оперативно-розшукової діяльності, в розслідуванні кримінальних справ та судовому розгляді, тобто з використанням кримінально-правових можливостей [8, с. 241, 245].

Об'єктом спеціальної віктимологічної профілактики злочинів у нашому дослідженні є особи, які займаються бродяжництвом та щодо яких здійснюється профілактичний вплив. Предметом профілактики в даному випадку є віктимологічні фактори, які сприяють підвищеній віктимізації таких осіб – це психологічні особливості їхньої особистості та пов'язані з ними взаємовідносини зі злочинцем, а також поведінка до, під час і після кримінологічної ситуації.

Виходячи зі специфіки життя даної категорії осіб, слід сказати, що у профілактичній роботі з даною групою велике значення мають насамперед спеціально-кримінологічні заходи віктимологічної профілактики злочинів, які здійснюються органами внутрішніх справ.

Ефективність віктимологічної профілактики злочинів органів внутрішніх справ залежить від розуміння змісту спеціально-віктимологічних заходів та їх вмілого застосування у конкретній ситуації. Взагалі, заходи профілактики злочинів, які повинні здійснювати органи внутрішніх справ, можна умовно поділити на заходи кримінально-правового, кримінально-процесуального, адміністративного, оперативно-розшукового та віктимологічного характеру.

Виходячи з типової аморальної поведінки осіб, які займаються бродяжництвом, спробуємо розглянути комплекс спеціально-кримінологічних заходів віктимологічної профілактики злочинів, що вчиняються стосовно даної категорії осіб, які мають здійснювати у своїй діяльності працівники органів внутрішніх справ для протидії злочинності:

1) працівникам оперативних підрозділів органів внутрішніх справ необхідно щоденно проводити аналіз добових зведень чергових частин органів внутрішніх справ регіону, де звертати увагу на: кількість та характер заяв про вчинення протиправних дій за добу; види злочинів; соціальний статус осіб, яких затримано при вчиненні злочину; соціальний стан потерпілих осіб; місце, час, способи вчинення злочинів; найбільш типові категорії осіб, які виступають потерпілими та злочинцями. Від проведеного аналізу та зроблених висновків залежить успіх віктимологічної профілактики злочинів, оскільки можна провести кримінологічну характеристику кожного злочину та визначити потенційних потерпілих;

2) працівникам міліції громадського порядку у взаємодії з черговою частиною необхідно створювати профілактичні обліки осіб, які займаються бродяжництвом. Обсяг і якість інформації мають забезпечуватися вивченням не лише соціально-демографічних і правових ознак конкретної особи, а й аналізом даних, що характеризують особливості її поведінки. Взаємозв'язок віктимологічної профілактики з усією системою злочинності визначається тим, що нерідко потенційний або реальний потерпілий може вчинити, а часто і вчиняє злочин. Відповідно, серед

осіб, які займаються бродяжництвом, з властивою їм антигромадською поведінкою, зловживанням спиртними напоями, які вчиняють правопорушення та можуть вчинити злочин, багато і таких, які стають жертвами злочинів частіше, ніж вчиняють злочини;

3) при затриманні особи, яка займається бродяжництвом, необхідно провести індивідуальну психопрофілактичну роботу, яка має бути спрямована на два самостійних, але взаємопов'язаних між собою об'єкти: криміногенне середовище конкретної особи; особу з девіантною (з ознаками відхилення) поведінкою;

4) при внесенні відповідних змін у законодавство України необхідно доставляти осіб, які займаються бродяжництвом, до районних відділів міліції, ставити їх на облік, фотографувати та дактилоскопіювати. Таким чином, буде здійснюватися накопичення, систематизація і використання кримінологічної інформації з метою її подальшого застосування;

5) забезпечення працівниками патрульно-постової служби міліції належної охорони громадського порядку. Тут правоохоронним органам основну увагу треба зосередити на таких моментах:

- систематично узагальнювати й аналізувати дані про криміногенну обстановку в громадських місцях, при цьому звертати увагу на місця скупчення осіб, які займаються бродяжництвом, місця їх тимчасового проживання;

- взяти під контроль найкриміногенніші об'єкти, використовуючи при цьому можливість громадськості, вивчати склад осіб, які збираються на таких об'єктах, наявність серед них осіб, які займаються бродяжництвом, раніше засуджених або тривалий час не працюючих та осіб, які зловживають спиртними напоями;

- підвищити якість роботи патрульно-постової служби міліції та дільничних інспекторів міліції, для чого систематично, з урахуванням оперативної обстановки, аналізувати розстановку сил і засобів патрульно-постової служби на маршрутах патрулювання, поліпшити її взаємодію з іншими підрозділами органів внутрішніх справ, а також із громадськістю;

б) важливою у діяльності органів внутрішніх справ є розробка найбільш ефективних форм взаємодії з населенням та використання наданої інформації від громадян у віктимологічній профілактиці. Зокрема, це взаємодія дільничних інспекторів міліції з головами квартальних комітетів та працівниками житлово-експлуатаційних установ. Часто особи, які займаються бродяжництвом, в зимовий період тимчасово проживають у підвальних приміщеннях будинків. Таке скупчення бродяг небезпечне не лише для мешканців будинку, але й для самих бродяг у зв'язку з ризиком виникнення криміногенної ситуації між ними. При виявленні за допомогою взаємодії з населенням таких осередків дільничним інспекторам міліції необхідно провести профілактичну бесіду та направити таких осіб до закладів соціального захисту для бездомних громадян, де відповідні фахівці нададуть їх необхідну допомогу з урахуванням індивідуальних потреб та хоч на певний час виключать їх зі статусу потенційної жертви;

7) систематично здійснювати перевірку території обслуговування ді-

льничними інспекторами міліції з метою виявлення осередків тимчасового проживання осіб, які займаються бродяжництвом (підвали, комунації);

8) при отриманні повідомлення чи виявленні бродяг, які схильні до агресії та загрожують життю та здоров'ю оточуючих, необхідно повідомити у відповідні медичні установи з пропозицією щодо госпіталізації таких осіб для надання необхідної допомоги;

9) необхідно зосередити увагу працівників оперативних підрозділів на потерпілого, як у плані її інформаційних можливостей, так і здійснення заходів профілактичного характеру. Така переорієнтація – від потенційного потерпілого до злочинця – дозволить більш ефективно виявляти злочини, що готуються, забезпечуючи безпеку осіб, які можуть стати жертвами злочину.

Так, спеціально-кримінологічна віктимологічна профілактика злочинів передусім спрямована на усунення, нейтралізацію, мінімізацію криміногенних факторів. Спеціальна визначеність функцій стосовно виявлення й усунення (блокування і нейтралізації) причин, умов та інших детермінант є основним моментом їх профілактичної діяльності [4, с. 54].

На нашу думку, для успішної протидії злочинам, що вчиняються стосовно осіб, які займаються бродяжництвом, необхідно внести відповідні зміни до законодавства України. Зокрема, потребує удосконалення Закон від 20 грудня 1991 р. «Про міліцію». На наш погляд, міліції необхідно надати право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, яких запідозрені у занятті бродяжництвом, на строк до 30 діб за вмотивованим рішенням суду, а також проводити фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку, дактилоскопію таких осіб.

Зазначене було раніше передбачено у цьому Законі в абз. 8 п. 5 та п. 11 ч. 1 ст. 11 [2]. Ці зміни дадуть змогу не лише систематизувати інформацію про осіб, які займаються бродяжництвом, створити відповідні облікові бродяг як потенційних потерпілих, але й тимчасовою ізоляцією нададуть допомогу та захистять тих осіб, які займаються бродяжництвом, від злочинних посягань.

Зазначена пропозиція не порушує права осіб, які займаються бродяжництвом, та не суперечить нормам міжнародно-правових актів. Так, ч. 1 ст. 5 Європейської конвенції про захист прав та основних свобод людини встановлює конкретний перелік підстав (випадків) законного позбавлення свободи. Серед них, зокрема, визначено законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічно хворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг.

Висновки. Отже, розглядаючи питання спеціально-кримінологічних заходів віктимологічної профілактики злочинів, що вчиняються стосовно осіб, які займаються бродяжництвом, яке тісно взаємопов'язане із захистом бродяг як потенційних жертв злочинів, можна зазначити: якщо держава бере на себе захист своїх громадян, має бути вирішене питання і про ступінь відповідальності держави перед громадянами в тих випадках, коли не вдається забезпечити цей захист

[5, с. 277]. Особи, які займаються бродяжництвом, є потенційними жертвами злочинів, соціально незахищеними у суспільстві та, безперечно, потребують реальної допомоги, дійового сприяння в захисті їх прав, зокрема за допомогою здійснення спеціально-кримінологічних заходів віктимологічної профілактики злочинів.

Бібліографічні посилання

1. Джужа О. А. Кримінологічні засади віктимізації як різновид у профілактичній діяльності / О. А. Джужа // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – 2011. – № 1. – С. 52-55.
2. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.rada.gov.ua/>.
3. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 29.
4. Лактіонова Т. В. Жертві злочину – реальну допомогу / Т. В. Лактіонова // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2004. – № 27. – С. 79-86.
5. Лисодєд О.В. Про захист жертв злочинів і віктимологічну профілактику / Т. В. Лисодєд // Вісник Дніпропетровського юрид. ін-ту МВС України. – 2001. – № 3 (6). – С. 276-281.
6. Литвинов О.М. Віктимізація у структурі механізму протидії злочинності / О. М. Литвинов // Вісник ХНУВС. – 2010. – № 4 (36). – С. 137-140.
7. Моїсєєв Є. М., Василевич В. В., Голосніченко Д. І., Іванов Ю. Ф. Кримінологічна віктимологія : навч. посіб. / Г. І. Мартинова. – К., 2006.
8. Ривман Д. В. Криминальная віктимологія : учеб. для вузов / Д. В. Ривман. – СПб., 2002.

Надійшла до редакції 18.12.2012

А.З. Керімов

здобувач

(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.4 (477)

ВІДМЕЖУВАННЯ ВБИВСТВА З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ

Розглянуто відмежування вбивства з особливою жорстокістю від умисного вбивства (ч. 1 ст. 115 КК України); тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК України) та катування (ст. 127 КК України).

Ключові слова: *умисне вбивство, катування, особлива жорстокість, відмежування злочинів.*

Рассмотрены отграничения убийства с особой жестокостью от умышленного убийства (ч. 1 ст. 115 УК Украины); тяжкого телесного повреждения, повлекшего смерть потерпевшего (ч. 2 ст. 121 УК Украины) и пыток (ст. 127 УК Украины).

Ключевые слова: *умышленное убийство, пытки, особая жестокость, отграничение преступлений.*

Differentiations of murder with cruelty and intended killing (p.1 art.115 CC of Ukraine); serious injury to health resulting in death (h.2 art.121 CC of Ukraine) and torture (art.127 CC of Ukraine) are examined in this paragraph.

Keywords: *intended killing, torture, cruelty, demarcation of crimes.*